

конце XIX в. и в начале XX в. / Ф. Е. Лось. – К.: Госполитиздат УССР, 1955. – 332 с. 6. Парасунько О. А. Положение и борьба рабочего класса Украины (60–90 годы XIX в.) / О. А. Парасунько. – К.: Изд-во АН УССР, 1963. – 452 с. 7. Статистика несчастных случаев с рабочими за 1901 год / М-во Финансов, отдел Промышленности. – СПб: Тип. В. Ф. Киришбаума, 1903. – 590 с. 8. Литвинов-Фалинский В. П. Фабричное законодательство и фабричная инспекция в России / В. П. Литвинов-Фалинский. – М.: Тип. А. С. Суворина, 1904. – 346 с. 9. Полное собрание законов Российской империи. Собрание 3-е. В 33 т. – Т. VI. 1886. – СПб: Тип. II Отделения Собственной Его Императорского Величества Канцелярии, 1888. – 1260 с. 10. Свод законов Российской империи. В 16 т. Т. 11. Ч. II. – СПб: Тип. II Отделения Собственной Его Императорского Величества Канцелярии, 1893. – 1226 с. 11. Торгово-промышленная газета. – 13 января 1910. 12. Остапенко Д. О. Соціальне страхування промислових робітників України (середина XIX ст. – лютий 1917 р.): автореф. дис.... канд. іст. наук.: 07. 00. 01 "Історія України" / Д. О. Остапенко. – Х., 1998. – 18 с. 13. Одесский вестник. – 2 августа 1879. 14. Одесский вестник. – 18 января 1880. 15. Погожев А. Учет и численный состав рабочих в России. Материалы по статистике труда / А. Погожев. – СПб.: Изд-во АН, 1906. – 224 с. 16. Новороссийский телеграф. – 6 июля 1880.

Валерия Сугак

ПРОИЗВОДСТВЕННЫЙ ТРАВМАТИЗМ ПРОМЫШЛЕННЫХ РАБОЧИХ ЮЖНОЙ УКРАИНЫ ВТОРОЙ ПОЛОВИНЫ XIX – НАЧАЛА XX ВВ.

В статье рассмотрены факты, примеры и свидетельства о несчастных случаях и производственном травматизме на промышленных предприятиях Юга Украины во второй половине XIX – начале XX в. Приведены данные о продолжительности рабочего дня и медицинской помощи на предприятиях.

Ключевые слова: экономика, промышленность, рабочие, травматизм, медицинская помощь.

Valeria Sugak

OCCUPATIONAL INJURIES OF INDUSTRIAL WORKERS OF SOUTH UKRAINE THE SECOND HALF OF THE NINETEENTH AND EARLY TWENTIETH CENTURY.

The article considers the facts, examples, and evidence of occupational injuries and accidents at industrial enterprises of the South of Ukraine in the second half of XIX – early XX century. Presents data on working hours and medical care.

Key words: economy, industry, workers, injuries, medical aid.

УДК 94 (470) "1914/1918"

Іван Татаринів

АНТИАЛКОГОЛЬНІ ЗАХОДИ В БЕССАРАБСЬКІЙ ГУБЕРНІЇ У 1914–1915 РР.

На основі аналізу архівних документів досліджуються особливості запровадження антиалкогольних заходів на території Бессарабської губернії під час Першої світової війни. Розглядається низка обов'язкових постанов та наказів бессарабського губернатора, а також головного начальника Одеського військового округу, виданих у 1914–1915 рр., які стосувалися уведення "сухого закону" на території краю. Крім того аналізуються, цілі, які переслідували ці нормативні акти, а також їх вплив на життя населення у перші роки війни.

Ключові слова: Перша світова війна, антиалкогольні заходи, "сухий закон", Бессарабська губернія, обов'язкова постанова.

Перша світова війна, поза сумнівом, відбилася гострою кризою в долях цілого покоління, оголивши складні та суперечливі тенденції розвитку Російської імперії, обтяжені особистісними переживаннями та настроями простих людей. Саме їм довелося на собі по-справжньому відчутти складності воєнного часу – мобілізацію до армії, пожертви на військові потреби, дорожнечу, біженство, продовольчий дефіцит, а також різноманітні обмеження. Особливо значущою зміною у повсякденному житті стала заборона на продаж алкоголю. В усій імперії практично повністю обмежено вільний доступ до винних та горілчаних виробів. Особливо суворо за цим слідували у прифронтових територіях, серед яких була і Бессарабська губернія. В сучасній історичній науці цю антиалкогольну кампанію не рідко називають "сухим законом".

Результати заборони торгівлі алкогольними виробами у роки Першої світової війни становили інтерес для сучасників цих подій. Серед науковців, які займалися дослідженням антиалкогольної

кампанії можна назвати І. Введенського, Д. Воронова, Б. Бінштока та Л. Камінського [1]. Явище заборони алкоголю зазначеного періоду становить інтерес й для сучасних дослідників (А. Мак-Кі, Е. Пашков, Е. Каунова та інші) [2], які комплексно розглядають причини, концепцію та наслідки впровадження "сухого закону" в Росії у період Першої світової війни. Регіональні аспекти реалізації антиалкогольної кампанії детально розглянуті у роботах П. Щербиніна, О. Чагадаєвої, О. Поршнева, Т. Іконникової, І. Нарського [3].

Слід зазначити, що жодне з наведених наукових досліджень практично не стосується особливостей запровадження "сухого закону" в роки Першої світової війни на території Бессарабської губернії. При цьому опрацювання цього аспекту діяльності влади є важливою складовою у висвітленні історії краю у роки війни. Зауважимо, що на окресленій території виробництво винної продукції традиційно було одним з важливих елементів народного господарства та побутової культури населення.

Таким чином, незважаючи на передовий досвід, котрий подає детальний аналіз запровадження "сухого закону" в Російській імперії під час Першої світової війни, детальне вивчення окресленої проблеми, зокрема, у її регіональному аспекті, актуалізує об'єкт нашого дослідження. Отримані нами дані дають змогу детальніше проаналізувати діяльність місцевої влади в умовах воєнного часу, а також звернути увагу на малодосліджену історію Бессарабії у роки Першої світової війни.

Метою статті постає дослідження умов та особливостей запровадження антиалкогольних заходів, зокрема, у Бессарабії в 1914 році, а також їх вплив на буденне життя населення у перші роки війни.

Для створення більш достовірної картини заборон та обмежень, вжитих владою війни, автором залучено низку не опублікованих раніше джерел комунальної установи "Ізмаїльський архів", а саме фондів, які містять обов'язкові постанови, накази губернатора Бессарабії та Головного начальника Одеського військового округу.

Локальними моделями-провісниками "сухого" порядку 1914–1917 рр. у Російській імперії були закриття питних закладів під час призову новобранців у збройні сили, мобілізацій періоду російсько-японської війни, військових маневрів, хресних ходів, загальнодержавних свят. Можливість таких дій була передбачена циркулярами Головного управління неокладних зборів та казенного продажу питва від 8 липня 1898 р., а також наказами міністра внутрішніх справ від 6 серпня 1903 р. У подібних випадках на певний період у населених пунктах, через які прямували команди, мобілізовані у місця маневрування та хресних ходів, державні винні лавки мали закриватися, згідно з розпорядженням керуючого акцизними зборами губернії при узгодженні з губернатором. Приватні питні заклади закривалися за наказом губернатора при погодженні з начальником акцизного відомства. Чинниками, які підштовхнули керівництво до відмови від прибутків з продажу алкоголю, були законопроекти, листи, заклики частини депутатів Державної Думи, звіти певних губернаторів, постанови органів місцевого самоврядування, статті у газетах та записки приватних осіб [4, с. 80].

З початком Першої світової війни антиалкогольні заходи значно посилюються. Було видано спеціальне "Положення про заходи до охорони державного порядку та громадського спокою". Відтепер продаж міцних напоїв повністю заборонено в усій країні, крім ресторанів I розряду, клубів і аптек. У певному радіусі від призовних дільниць і залізниць заборонялося реалізовувати не лише високоградусні напої, а навіть пиво та виноградне вино.

Однак таке становище наносило удар державній скарбниці, яка отримувала значні прибутки від реалізації алкоголю [5, с. 155]. Тому відкриття продажу міцних напоїв Міністерством фінансів спочатку заплановано на 7 серпня, потім на 16 серпня та 1 вересня 1914 р. Але 4 серпня під очоленням Миколи II відбулося засідання Ради Міністрів у Москві. Імператор повідомив, що населення цілком задоволено впровадженням "сухого закону", а депутації селян просять "не відкривати винних лавок". Міністри, у свою чергу, повідомили про те, що ця міра планувалася як поступова, тому раптовий спад грошових надходжень може серйозно відобразитися на бюджеті. На думку уряду, було необхідним тимчасове прийняття низки нових податків [4, с. 85].

На цьому ж засіданні міністерства прийнято рішення про продажу алкогольної продукції в губерніях, у якій уведено воєнний стан. Дозвіл реалізації товару слід надати місцевій військовій владі. В інших місцевостях генерал-губернатори та начальники губерній мали самостійно обговорювати питання про відновлення питної торгівлі або продовження заборони [4, с. 86].

У Бессарабській губернії воєнний стан запроваджено з 31 липня 1914 р. [6, арк. 118]. Тому рішення щодо продовження дії "сухого закону" мало прийматися військовою владою, яку на той час представляв головний начальник Одеського військового округу М. Ебелов. 14 серпня 1914 р. за його дорученням волосним управам та сільським старостам губернії наказувалося до спеціального розпорядження закрити усі питні заклади та не допускати торгівлю спиртними напоями [7, арк. 116].

У антиалкогольних заходах військової владі у Бессарабії допомагала й цивільна на чолі з губернатором М. Гільхеном. 27 серпня 1914 р. На підставі "Положення про заходи до охорони державного порядку та громадського спокою" М.Гільхен видав постанову, яка забороняла певні дії. А саме: розпивання спиртних напоїв на вулицях, дорогах, площах та інших відкритих місцях, у межах садибної осілості та приміщеннях сільського громадського управління; появу громадян у громадських місцях, в межах селищ та на проїзних дорогах в стані явного сп'яніння; зберігання в селищах міцних спиртних напоїв у приватних приміщеннях в обсязі, який значно перевищує потреби мешканців, котрі населяють ці приміщення; власникам будинків у межах селищ суворо заборонявся продаж та виробництво міцних напоїв без дозволу в приміщеннях, які їм належать. Про подібні факти слід було негайно повідомляти поліцію або сільські органи влади; закладам трактирного промислу без права продажу міцних напоїв заборонялося мати внутрішнє сполучення з житловими приміщеннями як господаря приміщення (або його службовців), так і осіб, які проживають у його помешканні. Винні у порушенні цієї постанови підлягали в адміністративному порядку ув'язненню на термін до трьох місяців або штрафу до 3 тис. крб. [6, арк. 90].

Жорсткі заходи з обмеження торгівлі спиртними напоями неминуче призводили до певного незадоволення серед населення. Зауважимо, що вживання виноградного вина було однією з невід'ємних традицій населення регіону. З огляду на те, що йшла війна, а Бессарабія була наближена до зони бойових дій та відігравала роль бази тилового постачання, будь-які хвилювання серед населення могли мати негативні наслідки. Тому інколи влада давала певні послаблення в антиалкогольних заходах. Наприклад, 8 вересня 1914 р. бессарабський губернатор повідомив повітових справників, що головний начальник Одеського військового округу дозволив продаж виноградного вина у закладах, які торгують на винос з 11.00 до 14.00 год. При цьому продаж вин у дрібних закладах, які вели торгівлю на розлив, не допускався [8, арк. 40]. З одного боку, таке рішення прийняте з метою послаблення напруги, котра неминуче складалася серед бессарабців у воєнний час, а з іншого, – не допустити скупчення людей на підпитку в громадських місцях.

Однак, й під час алкогольної заборони неминучою була нелегальна, відкрита, торгівля міцними напоями. Підприємці поступово переходили на підпільну реалізацію спиртних напоїв. У свою чергу військова влада робила усе можливе, аби попередити подібні явища. З огляду на зазначене, доцільним було взагалі заборонити населенню зберігати спиртові вироби у значній кількості. 22 жовтня 1914 р. видано обов'язкову постанову, яка забороняла у межах Одеського військового округу зберігання приватними особами денатурованого спирту без належних дозволів, котрі видавалися акцизним правліннями на придбання цього продукту. Крім того, приватним особам заборонялося тримати казенне вино, спирт, горілчані вироби та взагалі володіти міцними напоями, кількість яких перевищувала їх власні потреби [7, арк. 28].

Наступним кроком влади щодо забезпечення "сухого закону" в Бессарабії стало обмеження поповнення запасів спирту населенням через склади та оптові бази. 19 квітня 1915 р. головним начальником Одеського військового округу видано обов'язкову постанову, яка забороняла оптовим складам губернії продаж денатурованого спирту приватним особам. Винні у порушенні цієї постанови, а також викриті у таємній реалізації вина, горілчаних виробів, спирту, з усіх, закритих в адміністративному порядку, місць приватного продажу алкоголю, підлягали ув'язненню терміном до трьох місяців або штрафу в розмірі до 3 тис. крб. [9, арк. 5].

Уже через місяць вийшла ще одна обов'язкова постанова, котра повністю скасовувала навіть обмеженій продаж алкогольної продукції, який був дозволений головним начальником Одеського військового округу 8 вересня 1914 р. Відтепер продаж на винос чи на розлив пива, виноградного вина та горілчаних виробів навіть на приватних квартирах повністю заборонявся [9 арк. 12]. Таким чином, уже навесні 1915 р. "сухий закон" на законодавчому рівні в Бессарабській губернії став усеохоплюючим, хоча, звісно, повністю перемогти підпільну алкогольну торгівлю не вдалося.

На підставі аналізу обов'язкових постанов головним начальником Одеського військового округу та наказів бессарабського губернатора, які збереглися у комунальній установі "Ізмаїльський архів", можна деталізувати умови впровадження антиалкогольних заходів у Бессарабії та їх особливості. Основні положення про "сухий закон" на території Російської імперії в 1914–1915 рр. визначалися ще довоєнними постановами, а також наказами, уведеними у дію у зв'язку із воєнним часом. У Бессарабській губернії ці законодавчі акти поступово були доповнені місцевою військовою та цивільною владою обов'язковими постановами та наказами, котрі найкраще підходили для запровадження антиалкогольної кампанії на цій території. Такі доповнення поступово виключали можливість реалізації та розповсюдження спиртних напоїв серед населення. Описані засоби дозволили владі Бессарабії повністю реалізувати антиалкогольну кампанію до весни 1915 р., тим самим, забезпечивши підтримання громадського спокою у зазначеній прифронтній території. Принагідно зазначимо, що аналіз особливостей антиалкогольних заходів у Бессарабській губернії потребує подальшого дослідження із залученням нових архівних джерел.

Список використаних джерел

1. Введенский И. Н. Опыт принудительной трезвости / И. Н. Введенский. – М.: Издание Московского Столичного Попечительства о Народной Трезвости, 1915. – 51 с.; Воронов Д. Жизнь деревни в дни трезвости / Д. Воронов. – Петроград: Государственная типография, 1916. – 71 с.; Биншток Б. Народное питание и народное здравие / Б. Биншток, Л. Каминский. – М., 1929. – 84 с. 2. Мак-Ки А. Сухой закон в годы Первой мировой войны: причины, концепция и последствия введения сухого закона в России: 1914–1917 гг. / А. Мак-Ки // Россия и Первая мировая война: Материалы междунар. науч. коллоквиума. – СПб., 1999. – С. 147–159; Пашков Е.В. Антиалкогольная кампания в России в годы Первой мировой войны / Е.В. Пашков // Вопросы истории. – 2010. – № 10. – С. 80–93; Каунова Е.В. Россия в Первую мировую войну: "сухой закон" и его результаты / Е. В. Каунова // Культура и время перемен. – 2013. – № 2. – С. 42–48. 3. Щербинин П. П. Алкоголь в повседневной жизни российской провинции в период Первой Мировой войны 1914–1918 годов / П. П. Щербинин // Вестник Челябинского государственного университета. – 2003. – № 2. – С. 62–72; Чагадаева О. А. "Сухой закон" в Российской империи в годы Первой мировой войны (По материалам Петрограда и Москвы): автореф. дис. на соискание ученой степени канд. ист. наук: спец. 07.00.02 "Отечественная история" / О. А. Чагадаева. – Калуга, 2007. – 27 с.; Поршнева О.С. Менталитет и социальное поведение рабочих, крестьян и солдат в период Первой мировой войны (1914 – март 1918 г.): автореф. дис. на соискание ученой степени док. ист. наук: спец. 07.00.02 "Отечественная история" / О.С. Поршнева. – Екатеринбург, 2000. – 23 с.; Иконникова Т.Я. Дальневосточный тыл России в период Первой мировой войны: автореф. дис. на соискание ученой степени док. ист. наук: спец. 07.00.02 "Отечественная история" / Т.Я. Иконникова. – Хабаровск, 1999. – 26 с.; Нарский И.В. Жизнь в катастрофе: Будни населения Урала в 1917–1922 гг. / И.В. Нарский. – М.: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2001. – 633 с. 4. Пашков Е.В. Антиалкогольная кампания в России в годы Первой мировой войны / Е.В. Пашков // Вопросы истории. – 2010. – № 10. – С. 80–93. 5. Мак-Ки А. Сухой закон в годы Первой мировой войны: причины, концепция и последствия введения сухого закона в России: 1914–1917 гг. / А. Мак-Ки // Россия и Первая мировая война: Материалы междунар. науч. коллоквиума. СПб., 1999. – С. 147–159. 6. Комунальна установа "Ізмаїльський архів" (далі – КУ "ІА"), ф. 778, оп. 1, д. 160, арк. 170. 7. КУ "ІА", ф. 780 оп. 1, д. 41, арк. 113. 8. КУ "ІА", ф. 759, оп. 1, д. 161, арк. 58. 9. КУ "ІА", ф. 780, оп. 1, д. 42, арк. 32.

Иван Татарин**АНТИАЛКОГОЛЬНЫЕ МЕРОПРИЯТИЯ В БЕССАРАБСКОЙ ГУБЕРНИИ
В 1914–1915 ГГ.**

На основе архивных документов исследуются особенности проведения антиалкогольных мероприятий на территории Бессарабской губернии во время Первой мировой войны. Рассматривается ряд обязательных постановлений и приказов бессарабского губернатора, а также главного начальника Одесского военного округа, изданных в 1914–1915 гг., касающиеся введения "сухого закона" на территории края. Кроме того анализируются, цели, которые преследовали эти нормативные акты, а также их влияние на жизнь населения в первые годы войны.

Ключевые слова: Первая мировая война, антиалкогольные меры, "сухой закон", Бессарабская губерния, обязательное постановление.

Ivan Tatarinov**IN THE ANTI-ALCOHOL MEASURES BESSARABIA PROVINCE IN 1914–1915**

On the basis of archival documents studied peculiarities of alcohol control measures on the territory of Bessarabia during the First World War. We consider a number of mandatory regulations and orders of the governor of Bessarabia, as well as the Chief Head of the Odessa Military District, published in 1914–1915. Concerning the introduction of "dry law" in the Territory. Also analyzed goal that chased these regulations and their impact on people's lives in the early years of the war.

Key words: World War I, anti-alcohol measures, "dry law", Bessarabia, mandatory ordinance.